

"ועתה אחותי הקרישי" / התמודדות עם הלכות נידה בקרב נשים נפגעות תקיפה מינית / תניה צ'פמן

הרשם כמנוי

נושאים: משפחה, הלכות נידה, הלכה, הטרדה מינית

שמות מחברים: תניה צ'פמן

"ועתה אחותי הקרישי"

התמודדות עם הלכות נידה בקרב נשים נפגעות תקיפה מינית

תניה צ'פמן

תניה צ'פמן היא עובדת סוציאלית קלינית;

מטפלת ב"מרכז תמר" לנפגעות תקיפה מינית בירושלים.

נשים דתיות שעברו תקיפה מינית חוות לא פעם שחזור טראומתי של הפגיעה סביב קיום הלכות טהרת המשפחה. היחס ההלכתי לדם הנידה, הבדיקות הרבות הנדרשות מהן, חויית הטבילה במקווה - כל אלה מעוררים תחושות של פריצת גבולות הגוף, חוסר אונים ובושה. עלינו ליצור שיח פתוח על אודות הקשיים הללו כדי שהלכות טהרת המשפחה ישובו להיות מקור של שמחה, קרבה וטהרה

המחזור החודשי מזמן לנשים מפגשים רבים עם גופן, ובמקרה של נשים דתיות נשואות, כרוכה בכך גם התמודדות עם עולם שלם של הלכות ופרקטיקות הלכתיות. אחד השינויים שאישה עוברת עם הכניסה למסגרת הנישואין והקמת בית חדש, קשור למערך המסועף של הלכות נידה וטהרת המשפחה. המעבר מרווקות לחיי נישואין משנה את ההתנהלות סביב מעגל המחזור החודשי, וזהו תהליך טעון מאוד מבחינה רגשית. בדברים שלהלן ברצוני להתמקד ברגשות המתעוררים אצל נשים שעברו פגיעה מינית בעברן, וכעת עליהן להתמודד עם הלכות אלו. טענתי היא שהלכות אלו נחוות לא פעם אצל נשים נפגעות כשחזור טראומתי של הפגיעה המינית שעברו, וזאת לאור תחושות של בושה, חודרנות, פריצת גבולות הגוף, השפלה וחוסר אונים המתעוררות אצלן סביב קיום הלכות נידה.

כשליש מן הנשים בישראל עברו פגיעה מינית במהלך חייהן.^[1] כלומר, שלישי מן הנשים הדתיות המקיימות את הלכות נידה עושות זאת כשפגיעה מינית בעברן. מאמר זה נכתב מתוך המפגש שלי כמטפלת דתית עם אותן נשים, ומתוך תחושת כאב הולכת וגוברת לנוכח תופעה מושתקת ומודחקת, המותירה נשים רבות בתחושת חרדה והתעללות דווקא מול ההלכה, שהן מאמינות בה ורוצות לקיים אותה. אלמלא תחושת החובה שליוותה את כתיבת הדברים, לא הייתי מסוגלת להעלותם על הכתב, אך לדעתי ישנו הכרח לתת קול וביטוי למצוקת הנשים הללו, שכן הן מתקשות לשאול, לברר ולדבר על הקשיים שהן חוות בשל חומת שתיקה כפולה שהן ניצבות מולה.

ראשית, שתיקה רועמת כרוכה בדיבור על קשיים הצצים סביב הלכות נידה (כתמים, בדיקות טהרה וטבילה). מדובר בנושאים ש"הצנעה יפה להם" ולכן לא נוהגים לדבר עליהם, וודאי שלא על הבעיות או הקושיות שהם מעוררים. כאשר צצים קשיים - למשל, החומרה המיוחסת להלכות נידה, איסור ה"כרת" המרחף מעל לראשן של הנשים ובעליהן, האיום במוות בזמן הלידה - פעמים רבות העולם הדתי מקשה על שאילת שאלות פתוחה. אמנם נדמה כי אט-אט נפרצות פרצות בחומות השקט, והיום מותר קצת יותר לדבר, לשאול ולהגיד, אך עדיין רבה הבושה ומועט השיח.

שתיקה גדולה מאוד קיימת גם סביב פגיעות מיניות המתרחשות בעולמנו; שתיקה זו קיימת בכל חברה, ובכלל זה גם בחברה הדתית. גם שקט זה הולך ונסדק, אך מנגוני ההשתקה עדיין פועלים בתוקף. חומות אדירות של בושה, פחד עצום לספר, חוסר רצון לשמוע ולדעת, חשש להכיר ברעות החולות שבתוכנו - כל אלו מלווים את כל הקשור בפגיעות מיניות, בגילוי עריות ובהתעללויות מתמשכות. רובן הגדול של הנשים שעברו פגיעה מינית במהלך חייהן מתקשות לדבר על כך, מתביישות לספר ונתקלות בהשתקות שונות כאשר הן מעיזות לבקש עזרה.

שתיקה כפולה זו יוצרת מצב בלתי אפשרי עבור נשים שנפגעו, וחוות בשל כך קשיים בהתמודדות היומיומית שלהן עם מערכת של הלכות מורכבות. נשים אלו סובלות סבל רב שאסור להן לדבר או לשאול

עליו. ההשתקה מן החוץ והבושה מבפנים מותירה אותן לבד, בודדות בחרדתן ובמושפלותן. במסגרת תפקידי פגשתי נשים כאלו, שחוות בדידות אימה וחשות כי רק הן לבדן "משוגעות" משום שקשה להן; רק הן לבדן "כופרות" כאשר הן מתקשות לקיים את ההלכות.

על כן אני מבקשת להעלות את הקשיים ולשאול את השאלות. אני חשה שעלינו למצוא את הדרך לסייע לציבור כה גדול של נשים שתחושות בושה, השפלה, חודרנות ואיננו מלוות חלק נכבד ממחזור חייהן כנשים שומרות הלכה, וזאת בניגוד למטרתן המקורית של הלכות הנידה. אין בשאלות אלו כדי לערער על יסודות הלכתיים מרכזיים, אלא דווקא להעלות את המודעות, להגביר את הקשב ולהתחיל תהליך של חשיבה שבאמצעותו יוכלו הלכות אלו לחזור ולהיות מקור לשמחה, לקרבה ולטהרה.

דם הנידה- הגוף הטמא

פגיעה מינית הנה בראש ובראשונה פגיעה בגוף, וזיכרון הפגיעה צרוב בו. נשים שעברו פגיעה מינית חשות את עצמן, כלומר את גופן, כגוף פגום, מגעיל ומלוכלך. תחושות אשמה שנקשרות בפגיעה המינית מחזקות את תחושת הלכלוך, שכן האישה תופסת את גופה כאשם בפגיעה: לולא היה הגוף - המיני, המושך והמפתה – היא לא הייתה נפגעת כך. לכן, רגשות הקשורים לפגיעה, כמו אשמה, פחד וחילול, מקבלים לעתים ביטוי סומאטי, בגוף עצמו. במקרים אחרים נפגעות משתמשות במנגנון הגנה של ניתוק מן הגוף (דיסוציאציה) כדי לא לחוות את עצמן כמחוברות לגוף הפגוע והכואב.[2]

אישה שאחיה פגע בה במשך שנות ילדותה תיארה את התחושות כך (כל הציטוטים המובאים כאן הם אמיתיים; פרטי הנשים והמקרים שונו כדי לשמור על פרטיות הנשים ועל סודיות):

"אם רק לא הייתי בתוך העטיפה הזו של הגוף... מהראש ומטה אני לא יכולה להסתכל על עצמי, לא יכולה לגעת בעצמי. אני לא רוצה את הגוף הדוחה הזה... רק רע יצא לי ממנו כל החיים".

היא הוסיפה וסיפרה שהיא אינה מורחת קרם גוף, שכן הדבר יחייב מגע עם הגוף, היא אינה מביטה במראה כדי לא לראות את גופה, ורק המיחושים והכאבים שצצים לפעמים מזכירים לה פתאום כי גופה עודנו קיים.

מנגנון הניתוק פועל עבור רבות מן הנפגעות, והוא עוזר להן להתייחס לגופן ולא לחוש את הכאב והבושה הטמונים בו - עד שהן מקבלות תזכורת כלשהי לנוכחות הגוף. עבור חלקן, קבלת המחזור החודשי היא אחת התזכורות לקיום של גופן, לנשיותן ולמיניותן. בתקופה זו הנפגעות חייבות פתאום להתעסק עם גופן, ודווקא באזורים הרגישים ביותר, הקשורים ביותר לפגיעה המינית. העיסוק הגופני, יחד עם הדם והכאבים המתלווים לו, מעצימים תחושות של לכלוך וסלידה. הדם היוצא מהגוף משמש מעין הוכחה להיותן של אותן נפגעות פגומות ומלוכלכות, ומחזק את התחושות שלהן כי הגיע להן להיפגע, כי הן אשמות וכי גופן גרם לפגיעה והוא אף נושא בתוכו את שאריות הגועל.

עולם המושגים ההלכתי הדין בטומאתה ובטהרתה של האישה מחזק תחושות אלו, ומוסיף להן נופך דתי ומעין חותמת הלכתית. דם הנידה המטמא משמש מעין הוכחה לאישה שאכן הטומאה מצויה בה עצמה, ומחזק אצלה את מה שידעה ממילא - שהיא (כלומר גופה), מלוכלכת וטמאה. הגדרת הנידה כ"טומאה" יוצרת קונוטציה של שיפוטיות: אין דם הנידה דומה לדם של פצע - זהו דם טעון במשמעות, המייצג אפילו סוג של מוות; אין המדובר בכלל רגיל, אלא בטומאה (ובהקשר זה יש לשים לב לסמנטיקה הדתית, המכנה את שבעת ימי הטהרה "שבעה נקיים", כלומר - הימים הקודמים היו "מלוכלכים"). כל אלו מחזקים אצל אישה שנפגעה את תחושת האשמה והפגימות שבה. מבחינתה, עמדתן של התורה ושל ההלכה כי גופה מטמא, היא הוכחה חד-משמעית ובלתי ניתנת לערעור שהבעיה והאשמה טמונות בה. כך סיפרה אחת הנשים:

"אני יכולה לשכוח קצת את הגוף שלי, עד שמגיע המחזור. זה כל כך דוחה ומלוכלך, ואני כבר לא יכולה להתעלם מהאזור 'ההוא'. את יודעת מה, אני מרגישה טמאה. זה באמת ככה. אני טמאה. ורעה. האמת, ככה לפעמים אני מרגישה הכי אמיתית. זאת באמת אני, לא החיוך היפה, המסכה החיצונית. הטומאה והלכלוך - זו אני. וזה לעולם לא יימחק".

דיני ההרחקות החלים בימי הנידה יכולים אף הם להעצים את התחושה שיש להתרחק מן האישה בהיותה טמאה, או לפי הפרשנות שלה את עצמה - בהיותה פגומה ומידבקת בקלקולה. מנהגים אלו יוצרים ריחוק ומשאירים את האישה בבדידותה ובאימתה בימים אלה. עם זאת, כדאי לציין כי עבור חלק הנשים הנפגעות, האיסור לקיים יחסי מין בימים אלו מאפשר רגיעה דווקא, שכן הן אינן צריכות להתמודד עם קיום יחסי מין, דבר שמציף גם הוא זיכרונות טראומטיים (בקרב נפגעות תקיפה מינית ישנן נשים הבוחרות שלא ללכת למקווה כדי "לחסוך" לעצמן יחסי מין שייחוו כטראומטיים. אולם מהלך זה טומן בחובו מחיר של אשמה על ותחושה של שימוש בהלכה ובגוף כאמצעי שליטה).

בדיקות טהרה

סוף המחזור החודשי עשוי היה להיות מקור להקלה, הזדמנות לחזרה לשגרה וירידה באינטנסיביות של ההתמודדות עם תחושות הגועל והפגימות של הגוף. אולם "משימת" בדיקות הטהרה, עוד בטרם

השקיעה, מעמיסה התמודדות מורכבת אחרת על נשים שנפגשות דרך בדיקות הטהרה עם חוויות טראומטיות נוספות, כגון חודרנות, פריצת גבולות, חוסר שליטה וחוסר אונים, ולעתים אף השפלה.

פגיעה מינית הנה מעשה אלים, גם כשהיא אינה מלווה בכאב פיזי או בהפעלת כוח, וזאת בגלל עצם פריצת גבולות הגוף, האיום כלפי הגוף וההשתלטות עליו. תחושת הביטחון הבסיסית שלנו כבני אדם נובעת, בין השאר, מן ההנחה שאף אחד לא יחדור את גבולות גופנו, שיש לנו שליטה על הגוף, שגופנו הוא עצמיותנו. לכן, פגיעה מינית אינה רק פגיעה בגוף, בקליפה, בהוויה הפיזית, אלא גם פגיעה בנפש האישה; פריצת גבולות הגוף והחודרנות מרסקות את תחושת שלמות הגוף ואת תחושת הביטחון הבסיסי של האישה הנפגעת.

בפגיעה מינית החדירה נעשית בלא רשות ובלא הסכמה, והשליטה עוברת לידי אדם אחר שהוא בעל הכוח והסמכות. בעת הפגיעה אין במעשיה של הנפגעת כל תועלת - אין לה בחירה או שליטה בנעשה ואין לה מרחב פעולה. אין באפשרותה להילחם ואף לא לנוס, ונותרות רק תחושות חוסר אונים, בהלה וחוסר מוצא.[3]

בדיקות הטהרה מחייבות חדירה של האישה אל תוך גופה בדמות החדרה של פיסת בד - חפץ זר - לתוך איבר אינטימי, ובדיקה של מצב גופני שאינו תלוי באישה ואינו בשליטתה. תהליך זה, בתוספת הדרישה להתבוננות דקדקנית בעד הבדיקה, והידיעה כי צריכה להתקבל תוצאה ברורה, יוצרים תהליך שפעמים רבות מעורר ומשחזר את החוויות הטראומטיות שהוזכרו.

גבולות המגע וצורת הבדיקה שהאישה מחויבת בהן כדי לבדוק את טהרתה אינם תלויים ברצונה אלא בגורם חיצוני - ההלכה. כמו בפגיעה, גם כאן, גבולות הגוף והמגע נפרצים, הפרטיות והאינטימיות נלקחים, והשליטה עוברת לגורם חיצוני; וכמו בפגיעה, גם כאן אין צורך בהפעלת כוח פיזי דווקא כדי לפרוץ גבולות. התחושה מעוררת החדרה כי בדיקות הטהרה כרוכה בחדירה לפרטיות על ידי גורם חיצוני, עולה בדברים הבאים:

"הם [הרבנים, ההלכה] לא רק מחליטים לי מתי אני טמאה ומתי טהורה... לא רק מנהלים לי את הימים והלילות... לתוך הרחם שלי הם נכנסים! לא הזמנתי אותם לשם. מה אכפת להם מה קורה שם בפנים! מה זה עניינם? כמה עמוק הם עוד יציצו?"

בתיאור זה עולה התחושה שאמנם האישה היא המבצעת בפועל את הבדיקה, אך עם זאת, נוכח כובד משקלה של ההלכה, המיוצגת על ידי הרבנים, שכמו ניצבים מאחורי גבה ומסתכלים גם הם - הרגשתה של האישה היא כי ההלכה והרבנים הם שבודקים אותה ומפירים את פרטיותה. תחושה זו מטרידה במיוחד משום שההלכה, הדת והרבנים הם שנתפסים כגוף החודר, והתחושה היא של פגיעה "בשם הדת". הכעס והכאב מופנים כלפי שמיא.

כאמור, חוסר השליטה של האישה מתבטא גם בכך שעליה לבדוק דבר שאינו בשליטתה - ישנה תוצאה רצויה, טהורה, שאותה האישה מבקשת, אך אין לאישה יכולת להשפיע עליה. טומאתה או טהרתה אינם תלויים בה, וייתכן כי שבעת הנקיים ייקטעו (בהימצא כתם), והספירה וההתמודדות יתחילו מחדש. יכולתה של האישה להתכונן לבאות מצטמצמת. חוסר ודאות וחוסר אפשרות לתכנן מוקדם הם אמנם מצבים הקשים לרוב בני האדם, אך הם קשים עוד יותר עבור קורבנות פגיעה מינית, שכן חוסר היכולת לצפות את העתיד או להתכונן לפגיעה מאפיינת במיוחד פגיעה מינית, בעיקר כאשר זו מתרחשת בילדות.

תחושות אלו מומחשות בתיאורה של אישה שנפגעה במשך שנים על ידי אביה. אישה זו מספרת על הפגיעה שחווה בעבר ועל הקשיים הנוכחיים סביב בדיקות הטהרה:

"אף פעם לא ידעתי מתי זה יקרה. המצאתי סימנים כדי לנסות לגלות... וזה לא הלך. שנאתי להישאר בבית, לשחק, כי תמיד פחדתי שתיכף הוא יבוא... לא הצלחתי לישון בלילה, עד שהוא בא. אחר כך, כשזה כבר קרה אז הייתי בטוחה... אז יכולתי להירדם. להירגע...".

אותה אישה המשיכה ואמרה:

"כל פעם לפני הבדיקה אני במתח. אם היא תצא 'לא טובה'... אם אצטרך שוב להתחיל לספור מחדש. אני לא יודעת אם הסיט הזה ימשך שבעה ימים, או יותר. אני לא באמת יכולה לדעת מתי זה יגמר, ואני שונאת להתחיל לספור מחדש! שוב אני צריכה לעבור את כל ההשפלה!".

נוסף למתואר לעיל, כשאישה נפגעת מבחינה בכתם ועולה הצורך לשאול שאלת רב, הבושה וההשפלה מציפות את כל ישותה. זוהי אותה בושה טבעית המלווה כל אישה שצריכה לשאול שאלת רב מסוג זה, הכרוכה בחשיפת צניעותה בפני אדם אחר, אך היא מוגדלת פי כמה וכמה, שכן נשים שנפגעו מינית מתביישות, וההסתרה והסוד הם אורחים קבועים בנפשן. יש להן צורך גדול ומוכן להסתיר כמעט בכל מחיר את הדברים שנעשו בהן.

אפשר להקל על הבושה דרך התייעצות אנונימית או בתיווך רבנית, או באמצעות התייעצות עם יועצת הלכה אישה - אך הבושה הבסיסית נותרת בעינה. מסירת פריטים אינטימיים לרב מחדדת את פריצת הגבולות, את תחושת ההפשטה והחודרנות; הקושי שהיה קיים בבדיקות הטהרה מתעצם בסיטואציה זו, שכן הבושה נוכחת בין האישה ובין אדם אחר, ולא רק בינה לבין עצמה.

"מה מקווה מטהר את הטמאים"

משמעותה המקורית של הטבילה במקווה הנה התכוונות לקראת, טקס מעבר בין הטומאה לטהרה, בין הריחוק לקרבה; עבור נפגעות משמעות זו עלולה להתהפך - הטוב הופך לרע, המטהר למשפיל. הטבילה מחייבת את האישה להתפשט מול עיני אדם אחר בסיטואציה שבה היא אינה מחליטה עד כמה נוח לה להראות את גופה ובפני מי.

כאשר התרחשה הפגיעה המינית חשיפת הגוף נחוותה כחדירה אלימה לפרטיות וכדבר מביש ומשפיל, ולוותה במבט על האישה כאובייקט המיועד לסיפוק צרכים בלבד, בלי התייחסות להיותה אדם. תחושות אלו משתחזרות בעת ההתפשטות שלא מרצון במקווה - נוכחותה של הבלנית הבוחנת ובודקת את הגוף יוצרת שוב מצב שבו אדם אחר חודר לפרטיות האישה ובוחן את גופה (בדומה לקושי מול רב הבוחן כתם שהתגלה). בלנית אישה אינה "פותרת" בדרך כלל את הקושי, ועצם הנוכחות שלה מקשה על האישה. כך תיאר אישה שנפגעה בעברה את הסיטואציה הזאת:

"אני שונאת את המקווה. המצב הזה, שבו היא בוחנת אותי, מסתכלת על הגוף שלי, כשאני חשופה כולי ועירומה - זה כל כך מבייש, מפחיד... אני לא יכולה ללכת לשם לבד. אם מישהי באה איתי זה קצת פחות מפחיד. זה עוזר לי להרגיש מוגנת, להרגיש קצת יותר אדם, ולא רק חפץ. רק גוף. שוב".

קשיי הטבילה מזכירים את הקושי של נפגעות תקיפה מינית להיעזר בשירותים רפואיים, ובייחוד את הקושי לעבור בדיקות גניקולוגיות, שמעוררות בהן חרדה רבה. אלמנטים רבים משותפים לשתיהן הסיטואציות, ובמרכזם חשיפת הגוף ובדיקותו, חרדה ובושה. מודעות של הרופא לקושי ויחס מקצועי מצדו בעת בדיקות רפואיות, עשויים להקל על הקושי.^[4]

ליל המקווה - יחסי אישות

פגיעה מינית עלולה ליצור קשיים בכל הקשור במתן אמון בבני אדם וביצירת אינטימיות וקרבה בתוך קשר - במערכות יחסים בכלל, וביחסי מין בפרט. הקושי הכרוך במיניות וביחסי מין הנו קושי גדול ומורכב, ועל

כן לא ארחיב עליו כאן, אלא אדגיש רק אספקט אחד שהנו ייחודי עבור נשים דתיות. ידיעתה של אישה שבלייל המקווה מצופה ממנה לקיים יחסי מין, עלולה להפוך זאת למעין חובה. המקום הניתן לרצונה בקרבה פיזית עם בעלה מצטמצם מול קיומו של טקס קבוע וידוע הנטען גם במשמעות דתית. עבור נפגעות רבות כל קיום של יחסי מין הוא טריגר לפלאשבקים של הפגיעה המינית שהן עברו, והתחושה שהן "חייבות" לקיים יחסי מין מקצינה את הפחד. לעתים, שחזור הטראומה כמעט מחויב.

ברצוני להדגיש: כאשר ישנו קושי בקיום יחסי מין, הוא קיים בלי קשר ללייל המקווה, ונובע מהטראומה המינית שעברה האישה. עם זאת, תחושת החובה סביב יחסי מין עלולה להעצים את הקושי הקיים ממילא. השפה ההלכתית, המגדירה אישה שבמשך זמן לא מקיימת יחסי מין עם בעלה כ"אישה מורדת", מדגימה את חובתה של האישה בהקשר זה, ויוצרת הרגשה ש"אסור לומר לא". מובן שליל הכלולות יוצר גם הוא מורכבות דומה, אך בשל ראשוניותו ותחושת ה"חובה" הכרוכה בו אף יותר, עוצמת החרדה והפגיעה עלולה להיות גדולה בהרבה. הכנה לא מספקת, שאינה מביאה בחשבון טראומות מיניות מהעבר, עלולה לגרום ללילה זה להיות טראומתי, והטראומה עלולה להמשיך ולהשתחזר בהמשך היחסים בין בני הזוג.

הכנה של חתן וכלה העומדים בתחילת דרכם הזוגית, יכולה לסייע להם כאשר יפגשו בקשיים הקשורים ליחסי אישות, ובקשיים במפגש עם הלכות נידה. אפשר לומר כי במקרה זה, כמו בשאר התחומים שהועלו לעיל, אחת הדרכים הראשוניות להתמודדות היא פיתוח של שיח קשוב והגברת המודעות לבעיה.

כיווני פתרון: שיח, הכוונה והתמודדות הלכתית

דווקא משום שההתמודדות ומציאת הפתרונות לקשיים בסיסיים ומוטבעים כל כך היא משימה מורכבת, עלינו כחברה מוטלת האחריות למציאתם. בעיניי, לא ייתכן שההלכה תיחווה כדבר פוגעני ומתעלל דווקא אצל נשים שהתורה קרובה ללבן. נדמה כי ההתמודדות צריכה לכלול אפשרות לשיח ולהעלאת המודעות החברתית לבעיה, הכוונה, הקשבה והדרכה לנשים ולזוגות הסובלים מהקשיים שתוארו, והתמודדות הלכתית אמיצה ורחבה שתנסה לייצר מענה לקשיים.

תחילת הדרך מצויה בפיתוח המודעות והשיח. כוונתי ליצירת שיח כן, אמיתי ופתוח - הן לגבי הלכות נידה, על הקושי הטמון בהן, הן לגבי פגיעות מיניות. עצם היכולת לדבר והמוכנות לשמוע ממיסות מעט את השתיקה ומפיגות חלק מתחושת השיגעון והבדידות. השיח יכול להתחיל להתקיים במסגרות לנשים - אולפנות, מדרשות, מוסדות וארגונים אחרים ("קולך" או "בניין שלם", לדוגמה), אך לדעתי עליו להתקיים גם בקרב רבנים ואישי ציבור. האחריות ליצור את אותו שיח מוטלת עלינו כחברה, ולא על הנשים שנפגעו.

אולם תנאי קודם ליצירת שיח על אודות הקשיים הוא כמובן יצירת המודעות אליהם. חשוב להתחיל ליצור מודעות בקרב הנשים "העוסקות במלאכה", כלומר בקרב מדריכות הכלות, הבלניות, יועצות ההלכה וכדומה. נשים אלו, הפוגשות נפגעות רבות השכם והערב, יכולות לשמש מקור מידע משמעותי עבור הנשים ולסייע להן מאוד בהתמודדותן. סביר להניח שדווקא דרך המפגשים האישיים של אישה מול רעותה יהיה להן קל יותר לגעת בקושי. בהקשר זה אפשר ללמוד מן הדגם הרפואי של טיפול בנפגעות המגיעות לבדיקות גניקולוגיות וללידות; זהו תחום שבו התגלה צורך ברגישות רבה, ושם אכן מתחילה להתבסס מודעות לנושא. לדוגמה, כאשר נראה שישנה מצוקה, חשוב לשאול את האישה אם היא אכן נפגעה בעבר, כדי לאפשר שיח משותף ולחשוב יחד על פתרונות שכבר קיימים במישור הטכני, אך אינם מוכרים מספיק. רק באופן זה יונמכו חומות השתיקה, ונשים יוכלו להתחיל לקבל עזרה. [5] אכן, גם במישור הדתי קיימים פתרונות מסוימים, ויש צורך בהנגשה שלהן לכלל הנשים. למשל, האפשרות לפנות ליועצות הלכה יכולה להקל על חלק מן הנשים, אולם חלקן הגדול אינן מכירות את האפשרות בשל הבושה לשאול ולברר. נוסף לכך, יש חשיבות בהיכרות של מקומות טיפול מקצועיים, שכן הפניה והכוונה של נשים וזוגות לטיפול, לייעוץ מיני וכו' עשויות להיות צעד משמעותי בסיוע ובעזרה.

במישור נוסף, מעבר למודעות וליצירת השיח, יש צורך בפסיקה מקילה יותר, המביאה בחשבון את הסבל האמיתי שנגרם לנפגעות מן העיסוק האינטנסיבי עם גופן. אפשרות לטבול בלי נוכחות בלנית (כפי שכבר נעשה בחלק מן המקוואות), הקלה בתדירות בבדיקות הטהרה, התמודדות הלכתית שאינה מצריכה חשיפה ובושה בהימצא כתם, וחשיבה יצירתית לגבי פתרונות הלכתיים - כל אלה ועוד יוכלו להפחית באופן משמעותי את מידת הסבל של הנשים, ולהשיב את האמון בהיות ההלכה גורם מיטיב וקשוב, ולא משפיל ומכאיב. אני סבורה כי כשם שישנם פתרונות הלכתיים לבעיות של עקרות הלכתית ואחרות כדוגמתן, כך גם כאן יש צורך בפסיקה אמיצה וכנה שאינה מותירה את הסבל ואת האחריות בידי הנשים הנפגעות, אלא לוקחת על עצמה את המשימה למצוא פתרונות.

ולואי שבאמצעות דרך התמודדות ישרה שלנו כחברה יוכלו להתהפך שוב הכאב לכוח, ההשפלה להשלמה, ומקום הטומאה למקום האינטימיות והטהרה.

[1] על פי נתוני הסטטיסטיקה של איגוד מרכזי הסיוע לנפגעי תקיפה מינית. לפי סטטיסטיקות אלו לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין קבוצות אוכלוסייה שונות (לפי הבדלי מעמד, גזע, הכנסה, דתיות וכן הלאה).

[2] דיסוציאציה הנו מנגנון הגנה שמטרתו לצמצם כאב. בדיסוציאציה מתרחש ניתוק לא מודע ולא מכוון בין חוויה או התנהגות ובין היבטים אחרים של המודעות: תחושה, רגש, זיכרון וכדומה. הכוונה כאן היא להגנה הנעשית דרך ניתוק של האישה מהתחושה שגופה שייך לה ומתחושת חיבור לגופה.

[3] בעקבות צ' זליגמן, "מבוא לגילוי עריות: אין אמת, אין חסר ואין רחמים", בתוך צ' זליגמן וז' סלומון, הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות, תל אביב 2004.

[4] א' פדואה, "הגוף מדבר: נושאים בטיפול רפואי בשורדות בוגרות של התעללות מינית בילדות", בתוך צ' וז' סלומון, שם.

[5] מחקר שנערך בבית החולים הדסה עין כרם גילה כי 85 אחוז מהנשים שפנו לחדר מיון היו רוצות שישאלו אותן אם עברו פגיעה מינית, גם אם היו מסרבות לענות וגם אם לא נפגעו; רק 13 אחוז מהרופאים אכן שאלו זאת. בעקבות השאלה נשים רבות סיפרו על פגיעה שחוו, והרופאים ניסו לחשוב איך אפשר להקל עליהן את הבדיקות.

